COĞRAFYA Sınıf-9

OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KONU YERLEŞME YERİ SEÇİMİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER

YERLEŞMELERİN GELİŞİM SÜRECİ

Yerleşme; insanların barındıkları, ekonomik ve sosyal faaliyetlerini sürdürdükleri yerleri ifade eder. İlk zamanlarda doğada avcılık ve toplayıcılık yaparak göçebe bir yaşam süren insanlar; barınma ihtiyaçlarını karşılamak için kaya oyukları, ağaç kovukları ve mağaraları kullanmıştır. Bu dönemde su ve yiyecek kaynaklarının, av hayvanlarının fazla olduğu alanlar; yerleşim alanı olarak daha fazla tercih edilmiştir.

Mağara yerleşmeleri

Yerleşik hayata geçilmesiyle birlikte insanlar yaşamlarını sürdürdükleri alanlardaki taş, toprak, bitki ve ağaçları kullanarak barınak yapmıştır. Bu dönemde; iklim şartlarının elverişli olduğu verimli tarım alanlarına sahip akarsu kenarlarında ilk yerleşim alanları ve küçük köyler kurulmuştur.

İnsanların ilk dönemlerdeki yerleşim alanı seçimlerinde yerleşme alanına ait bazı özellikler etkili olmuştur. Bu özellikler şunlardır:

- Su kaynaklarının varlığı
- Korunaklı olması
- Barınak ve alet yapımı için kullanılacak malzemenin bulunması
- Av hayvanlarının varlığı
- Tohum ve meyve bolluğu
- İklim şartlarının elverişli olması
- Verimli tarım arazisinin bulunması

Zaman ilerledikçe bakır, tunç ve demir madenleri insanlar tarafından işlenmeye başlanmıştır. Bu madenlerin çıkarıldığı alanlar ve madenleri eritmede kullanılan odunun bol olduğu ağaçlık alanların çevresi, yerleşim alanı olarak seçilmiştir. Ticari faaliyetler ve nüfus artışı sonucunda özellikle ticaret yolları üzerinde ve limanların çevresinde şehir yerleşmeleri ortaya çıkmıştır. Devletlerin kurulmasıyla birlikte bazı şehirler yönetim merkezi hâline gelmiş ve giderek büyümüştür.

Sanayi Devrimi ile birlikte şehirlerin sayısı artmış ve şehirler büyümüştür. Sanayileşme süreci, yerleşme yeri seçiminde doğal faktörlerin etkisini azaltarak beşerî ve ekonomik faktörleri ön plana çıkarmıştır. Şehirlerde iş imkânlarının artması ve daha iyi hayat koşullarının sunulması, kırsal kesimlerden şehirlere doğru göçleri artırmıştır. Bu durum, metropol şehir denilen çok büyükşehirlerin otaya çıkmasının da zeminini oluşturmuştur.

YERLEŞMEYİ ETKİLEYEN DOĞAL FAKTÖRLER

İklim: İklim şartlarının elverişli olduğu orta kuşak karaları, yerleşmelerin en yoğun olduğu alanlardır. Soğuk iklimin hüküm sürdüğü kutuplara yakın alanlarda; sıcak, nemli ve çok yağışlı Ekvator çevresinde; yağışın yetersiz, sıcaklığın fazla olduğu çöllerde yerleşmeler seyrektir.

Su Kaynakları: İnsanlar, temel ihtiyaçlarını karşılamak ve ekonomik faaliyetlerinde kullanmak için suya ihtiyaç duyarlar. Bu ihtiyaçtan dolayı yerleşmeler çoğunlukla su kaynaklarının yakınında kurulmuştur. İlk yerleşmelerin ve kurulan medeniyetlerin genellikle akarsu kenarında kurulması, bu durumun en iyi kanıtlarındandır.

Yer Şekilleri: Yükseltinin fazla olduğu dağlık ve engebeli alanlar, genellikle yerleşmeyi sınırlandırır. Himalayalar, Alpler, Kayalık Dağları ve And Dağları gibi dünyanın yüksek ve engebeli alanlarında yerleşmeler sınırlıdır. Ayrıca dağların uzanışı ve bakı durumu da yerleşmeyi etkileyen unsurlardandır.

Toprak Yapısı: Tarım ve hayvancılık faaliyetlerine uygun olan verimli toprakların bulunduğu alanlar, tarih boyunca yerleşme alanı olarak tercih edilmiştir. Tarıma uygun olmayan tuzlu, çorak topraklar ve bataklıkalanlar ise yerleşmeyi sınırlandırır.

Kara ve Denizlerin Dağılışı: Yeryüzünün yaklaşık dörtte üçü sularla kaplıdır. Denizler ve okyanuslar yerleşmeyi sınırlandıran önemli faktörlerdendir. Karaların kapladığı alan Güney Yarım Küre'ye göre Kuzey Yarım Küre'de daha fazladır. Bu nedenle yeryüzündeki yerleşmelerin büyük kısmı Kuzey Yarım Küre'de bulunmaktadır.

Bitki Örtüsü: Bitki örtüsünün çok gür olduğu ormanlık alanlar yerleşme için elverişli değildir. Gür orman alanlarının ekonomik faaliyetleri ve ulaşımı olumsuz etkilemesi yerleşmeyi sınırlandırır. Bu nedenle Amazon ve Kongo havzalarında yerleşmeler seyrektir.

YERLEŞMEYİ ETKİLEYEN BEŞERÎ FAKTÖRLER

Ekonomik Faaliyetler: Tarım, sanayi, ticaret, turizm, madencilik gibi ekonomik faaliyetlerin geliştiği alanlarda iş olanakları fazla olduğundan yerleşmeler fazladır.

Ulaşım Olanakları: Ulaşım, yaşamı kolaylaştıran ve doğrudan etkileyen bir faktördür. Ulaşım olanaklarının fazla olduğu alanlarda ekonomik faaliyetlerin ve iş imkânlarının artması yerleşmeleri artırmıştır.

Göçler: İnsanların dünya üzerinde çok geniş alanlara dağılması ve yerleşmesi göçlerle gerçekleşmiştir. Örneğin coğrafi keşifler sonucunda yeni kıtaların (Amerika, Avustralya) keşfi, bu kıtalara yönelik göçlere sebep olmuş ve bu kıtalara yeni yerleşim alanları kurulmuştur.

Bilim ve Teknolojideki Gelişmeler: Isıtma sistemlerindeki gelişmeler çok soğuk yerlerde, ulaşım sistemlerindeki gelişmeler engebeli alanlarda, sulama sistemlerindeki gelişmeler kurak alanlarda yerleşme alanlarının kurulmasına sınırlı da olsa olanak sağlamıştır. Günümüzde kıyılardaki deniz alanlarının doldurulması yöntemiyle yeni yerleşim sahaları açılmıştır.

Denizin doldurulmasıyla oluşturulan yapay yerleşim alanı (Dubai)

SORULAR

1. **Aşağıdakilerden hangisi yerleşmeyi etkileyen doğal faktörlerden biri değildir?**

A) Göçler
B) İklim
C) Su kaynaklar
D) Yer şekilleri
E) Bitki örtüsü

Cevap: A

2. **Aşağıdaki alanlardan hangisinde yerleşmelerin seyrek olmasının nedeni yanlış verilmiştir?**

A) Kuzey Afrika — Kuraklık
B) Amazon Havzası — Gür ormanlar
C) Grönland — Engebe
D) Himalayalar — Yükselti
E) Kanada'nın kuzeyi — Düşük sıcaklık

Cevap: C

3.

Haritadaki işaretli yerlerden hangisinde ekonomik faaliyetler geliştiği için yerleşmeler daha yoğundur?

A) I
B) II
C) III
D) IV
E) V

Cevap: D